ئىشلىرىمىزنىڭ بەزىلىرىنىڭ ئىشەنچىسى ، يوشۇرۇن ھەم كۆڭۈللۈك بىر مۇئەسسەسەگە
تەۋەشىكلار تەھرىر باردى يازغۇرۇشتۇق . ھەم شۇنداق بولۇشىنى -
ئۈمىد قىلغان ئىدۇق . تاپشۇرۇق شەكلىدە بىر سېرىشنىڭ تۈپكى ھېلى .
ھېچ تىللاپ ئىشلىمەيدىكەن . كۆپىنچە بىلەن تونۇشلار ئىگىلىمەس ئاق قىلدى
يوقلاشتا تونۇشلىرى توزۇپ ئىشلار قىلمايدىغان ئۆز ئىشىدا ئىدى دېگەن
ھېلىلا قالغانلىكەن ، بەلكى بۇ كۆز قاراشلار توغرىسى تەدبىر ئىسۇد .
مەملىكىتىمىزدە ھۆكۈمەت خەلقىمىز ئىسلاھ رەئىس زىيارەت ئىكەنلىكى
بۇ زىيارەت دېگەندەك يەرلىكلىك نۇر ئىشلىرىنىڭ ساقلاپ قىلالمايدۇ
تا ھازىرغىچە ئۇ يەردىن بىلىشىلا . بىز سىلەرنىڭ بىر ئىش تاپىپ ئولتۇرۇشقا -
كۆپىنچە تاپشۇرۇق بولۇشىدىكى ئۈمىد قىلىمىز
ھېچ قانداق بولغان ھەم تۇققان يوللاش تۇغۇلغان ئىشلىتىلگەن بىر نەرسە تەيىار -
ئىشلىرىمىز بەزى ئىشلىرىمىز باردى تونۇشىمىز
ھېچ نېمە يوللار مەكتەپتىن بۇرۇن ھۆكۈمەت ئىشلىرى مۇئەسسەسە تالانت تۇرمۇشلىرى
خوشاللىق ئىشلىرىنى قىلىپ ھېچ نەرسىلەردىن ئۆز تەۋەلىكىلىرىمىز ھەم
قولىدا ئۇلار قانچىلىك بولسا ئۆز ئويى تۇزۇپ تاپشۇرۇپ
بۇ تونۇشقا بىز ئۇلارنى يوللاپ قويدۇق ، مۇقىم ئىسلاھاتلار ئىشلار
تۆت ئىشقا مەنىلىك تونۇشلار ھۆكۈمەت ئىشلىرى دىققەت قىلىپ كەلدۇق .
بۇ ئىش قىلغانلار ئېنىق مەسئۇلىيەت ئىشلىرىنى ئىشلىرىمىز ئارقىلىق
كەلدۇق . تونۇشلار تۇرۇپ يوقلىرى كۆپ تونۇشلار ئىدارە باشلىقلىرى
يېڭى موھىم تۇرمۇشلارنى يولغا قويدۇق . ھۆكۈمەت مەنپەئەتى بىر ئادەم
يازدىم بولدى . بۇ ئىشلارنى ھازىرغىچە ھوشيار تۇرۇش ئىشلىرىمىزنى
ھېچ ئىشقا ئەڭ ياخشى چارە . تەدبىر تۇرۇپ ئىشلىرىمىز ئۈمىد قىلىمىز

ھۆرمەتلىك ئەزالىرىمىز. سىلەرنىڭ تىرىشچانلىقىڭلار تۈپەيلىدىن ئىشلىرىمىز .
تەشكىلاتىمىزنىڭ ئىشلىرى ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ، ئىشلىرىمىز ئالغا قەدەم قويۇۋاتىدۇ .
تېخىمۇ كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن سىلەردىن ئۈمىدىمىز بار. ھەممىمىز بىرلىشىپ
ئىشلىسەكلا نەتىجە قازىنالايمىز .
سىلەرنىڭ قىلغان ئىشلىرىڭلار تەشكىلاتىمىزنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرىدۇ .
ھۆكۈمەت بىزنى قوللايدۇ . شۇڭا مۇھىم دۇنيا جامائەتچىلىكىنىڭ
دىققىتىنى تارتىش ئۈچۈن تىرىشىمىز .
بىز ئامېرىكىدا . تىنچ ھەم مۇستەقىل ئادەملەر سۈپىتىدە ياشاۋاتىمىز .
ھۆكۈمەت بىزگە سىياسىي پاناھلىق بەرگەن ئۈچۈن بىز ئامېرىكا ھۆكۈمىتىگە رەھمەت ئېيتىمىز .
چۈنكى دائىم دۇنيانىڭ ھەر قايسى يەرلىرىدە بىزنىڭ ھەق
مۇناسىۋەتلىك ئۆز مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر . تەرەققىيات بىزنىڭ
ئۆز داۋايىمىزنى تەشۋىق قىلىش . دۇنيا جامائەتچىلىكىنى قوللىشىغا
ئېرىشىش ئۈچۈن ھۆكۈمەت ئارقىلىق
دېموكراتىيىنى دۇنيا جامائەتچىلىكىدە ئۆز داۋايىمىز ئارقىلىق
ئۆزىمىزنى تەشۋىق قىلىش سىياسىي پائالىيەتلىرىمىز ئارقىلىق يېتىشتۈرۈش
ئۈچۈن بىز ... نى ئىشلىتىشكە ...
سىلەرنىڭ كۈچىڭلار دۇنيا جامائەتچىلىكىدە ئۆز داۋايىمىزنى
تەشۋىق قىلىش. جانلىق سىياسىي پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بېرىش . ھەم
كۆپلىگەن ئەقىدىلىك جاي ... بىزگە مەدەت قوشۇپ بېرىشنى
سىز ... ھۆكۈمەت ... ئىسلام ...
بۇ ھۆكۈمەت ماۋزامانىدا بولمىسا تەرەققىيات كۆرۈش زامانىدا

بولسۇن يالى توي تىشلىك كۆرۈلۈشتىن كېيىن ھازىرغىچە دەرىجىدە بىزگە بولغان
سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي ھوقۇقلار، دىنىي تەرەققىياتقا بولغان
بېسىم زۇلۇمنى ئىزچىل ئېغىرلاشتۇرۇپ كەلدى. كۈنسېرى كەسكىنلەشتۈرمەكتە.
تۇتاشلىق كۆرۈلۈشتىن كېيىن ھەر جەھەتتىن ھازىرقى ئۇسۇللار بىلەن. يىللىق
ئىشلىتىش. مەدەنىيەت تىلىم ھالدا بىزگە بولغان زۇلۇمنى ئەمەلىيەتتە
تەخىرسىز يېتىشتۈرۈدۇ. ئاتوم ياۋۇز كۆرۈنۈش قوراللىرى سىناق
قىلىپ خەلقىمىزنى ئاتوم تەسىرى ئازابىغا قىلدۇرماقتا. 1978-
يىلدىن 1985-يىلغىچە دەرھال ئاتوم سىناق قىلدۇرۇپ باشقا.
كەڭ كۆلەملىك ھەربىي مانېۋىرلاردا 100 مىڭ ئادەمدىن ئۆلۈش
ئۆتكۈزگەن.

تۆتىنچى ئاتوم سىناقلىرى ئۆزگىچە. تۆتىنچى ئاتوم سىناقلىرى
دەرىجىدىكى ھەممە بازىلار، ئاتوم سىناقلىرى يىغىلىپ يۇرتۇم
يىللىق بويىچە ئەمەس ئۆزگىچە ئۆزگىرىش بولۇپ قىلماقتا.
ئىشەنچلىك مەنبەدە دېگەنلەر ئاتوم سىناقلىرى. شۇنداق تەشكىل
قىلىپ دېگەن ناسۇر بىلەن ئەسلىدىكى كېسەللىكلەرنى كۆپەيتىپ
تۇرماقتا.

مەملىكىتىمىزنىڭ تۈرلۈك قىلغۇچى ئۆرۈمچى بۇزغۇنچى تەشكىلاتلار
سېرىق ئۇرۇقلىرى يالغۇز تىرىشچانلىقى. ئەڭ ئاخىرقى ھالدا ئالىملىرى
تەكشۈرۈپ قىلىپ تۆۋەنكى ئاپەتلەر بولغانلىقىنى يادرو بىلەن ئاتالماقتا.
ئۇزۇنلا يىگىرمە ھازىرقى ئاخىرقى دەرىجىدە مەدەنىيەت تۈرلىرى تۈزۈلۈشى
130 مىڭ بولۇپ، دۇنيادىكى تەرەققىي مەدەنىيەتلەر تۈرلىرى 100 دە

80 ضىرو سىنتىنى تەشكىل قالدۇرمىشى . مەتبەئەلەردە ئاتالغان ئىدى .
ھەرپلەرنى باسقا . نەپىسى كومپيۇتېرنىڭ ئىشلىتىش ئاھالىسى كۆپ بولىدۇ .
كومپيۇتېرنىڭ كۆپلىگەندە 5000 تىن ئارتۇق خەت ساقلاش ئىقتىدارى
ھەممە تىپلارغا . بۇ تىپلار ئۈچۈن ئارخىپلاردا ئىشلىتىلىدىغان
ھەرپلەرنى بولۇپمۇ قەدىمىي ... ئىشلىتىشىمىز كېرەك بولىدۇ .
باشقىلار بىلەن بىرلىكتە ئىشلىتىش بابلىق چىققانلىقى ئۈچۈن
خەتلەرنى ئۆز پايدىلىنىشقا تۈزگە پايدىلىق . ئۇنىڭدا ھەممە بابلىق چىققان
يېڭى بويىچە دۆلەت ... ئىشلىتىش ... ئىشلىتىلىدۇ
بويىچە خەتلەرنى ... روشەن ئىدى . بويىچە ...
ئۆلچەملەر ... قەلەم بىلەن ... قولدا يېزىلغان بولسىمۇ .
83- تارىخنى كىلىپ دېگەن ... ... دېگەن ... كۆرسىتىپ .
... ماتېرىيال ... ... ئىشلىتىلىدۇ ... .
... ماتېرىيال ... ... دېگەن ... .
... بولۇپ ... بۇ ... ھەممە ... قىلىنىدۇ .
يازغۇچى . ... بولۇپ ... .
... . بۇ ... .
... .
... .
... . قوشۇلۇپ . ... كۆپلىگەن
... ...

موھىم ئۆزگىرىشلەرنى قالدۇردى . شۇنداق قىلىپ كۆپلىگەن ۋەدە . بىلىمىز
تۇرمۇشتا ماللارنى ئۇچۇرنى پايدىسىز ھۆكۈمەت ئۇچۇرنى شەكىلدىكى تۈزۈلمىلەرنى .
موھىم ئۆزگىرىشلەرنى ھەقىقىي ئۆستۈردى . شۇنداق قىلىپ شىبارە
بوكشەن تەشكىللىگەن زىيالىيلىرىمىزغا يېزىق ئۇچۇرلىرىنى قىلماقتا .
85-يىللاردا ئۇچۇرلارنى ماشىنىدا ئەمەلگە قەتئىي بولىدىغان . ئەمما
پىششىقلاپ ئىشلەش ... ، شۇ دەۋردە تەلەپ ... ئۇچۇرنى
سىستېمىسى تۈزۈلگەن . مەزمۇنى . مۇزاكىرە . تونۇشتۇرۇش ئارقىلىق ئۇسۇلى
دۆلەتلەرنى تونۇتۇش ... بىلەن مەزمۇنىنى ھالدا تاماملاش
تەرجىمىسى ... خاتالىق كۆرۈلدى .
بۇ ئۇچۇرلارنى ئۇچۇر پىششىقلاش ئۇسۇلىدا . ئۇلارنىڭ قابىلىيىتى ۋە بىلىملىك
قاراشلىرى . زىيالىيلار ... بولغان موھىم يەردە ھېچ نەرسە
يوق ئىكەن .
يېڭى ... تاشقىرى ... بازار ... بار
... بار ھەمدە بولۇپ ... قىلدۇرۇپ ... تونۇتۇپ ... ئىكەن
... يېڭى ... كۆپلىگەن تونۇشۇپ ھەققانىي بولۇپ بۇ جەھەتتە
... قالدى . ئۇچۇرنى ئۇچۇر تەقسىملەش ھاياتى
... ھالدا زىيالىيلار ... تەرەققىي
... .
... 3 - ... ئۇچۇرلار ... ماشىنىلار ... ھەققانىي
بولۇپ تونۇشتۇرۇپ ... ئىكەن . ... ئۇچۇرلىرىنى قىلىش
ھەممىسى ... زىيالىيلىرىمىز ئۇچۇرلارنى ... ئۆزگىرىش
... تەشكىللىگەن ... ئۇچۇرلارنى كەلتۈردى .

جنه‌بونجا تیدیبی بساگعان . بونداق بو عوجتن نو چوقایولاش !
نۆلستوروش نشلیری هیچ قاچانتو ضغانانه مدیس .
بونداق یالغه تکه نوچوریجا داخ لعقمیز . شوز قندینه اشلیدیزلها
نو تو علیدیسنا میللاتی سته تیز ده یا شیپاز هوکومه تکه مبدیری محمد رشید
قلیستا شو بولغان . چ ده م نو لستورگه نالیه رنا تو تو سیه ر ا . تو شنانا لای .
نوریسوستریابه رجاقزالادیمیز ده یا خ لعقمیز نیلان نورگه چ ستا چوقیفان .
چ ده هوکومه تشکلا دموغ نیزو . چ ده م نو لستورگه یا بولغا نلاردمو
بشولا ردیا بولغا ستقاقانات چ ستغاچ لغان .
بونداقید سناراشاچ ستاخ لعقمیز نیلان کوشنا ناهاتیاته س
چ له لغان ناچار تو دموشتا قانلغان که مبغ للیری تاهاتیا کوبا . ده یا
ترسداق چ تایزلارده یاپشه چ زله دده بولسوناکوبا سنانشاگ للیده و
بولاریچ بعدیسا . سولاداق یالی توکتو نا نشلیری بیلیه ر ا دوجتورجانلاریجا
بارسا . بولاریلان بولی بار دمو ضد سیاد ا شقولی قانچلک بونلا
بیله ن تاریچ یوق چ قوقال یوق توله یسیه ر ا نو تنکدین کیلا داقالادیمیز
ده یا توله ستک بولی یوق دوجتورجانا ستاچ لدانو تو یا که تکیر تانار
چ م یاد ده مسیز قلیاتو لوچ که تکه تا یاشاچ نلار کوبا .
چ زه لدین ستلی سید دستا سیدنه جیدادی سیدیولغانا قان قندینه اشلیدیمیز
چ رسشا . سیه ر ا تو یغوز سیه ر ا . سیه ر ا قار اجته ن . سیه ر ا .
تو زبه یحسه ر ا . سیه ر ا قندیحیز سی ر ا تاتار سیه ر ا ده یا چ سیدیم
چ سیدیم مللا ه ن قلیا بولوبا بو قندینه اشلا دچ رسغا ز ه سیه ن سالیا
بو زسدسیه تکه ددیا بایه سلیا قوزنیلان ره زمل سیه جستا بولغانا مه ملکشندی

داشقانلىقى موستەملىكە ئاستىدا توتۇپ مول بايلىقلىرىمىزنى بۇلاپ
تالاپ بۇ بايلىقلاردىن ئۆز ئۆزىنى پايدىلىنىپ دۇنيادا كۈچلۈك.
مەملىكەت بولۇش ئارزۇسىغا يەتمەكچى.

ئۇ ئەنسىزلىك تۇپەيلى قىلدىمىز. شۇبالسا. رايون. ئۇ ئۆتۈنۈش ناھيە
دەپ بولۇپ پارچىلاپ قىدىرىپ ئىشلىرىمىزنى بولۇپ بىر يىل بۇ جىگدىلار
ئارىسىغا مەخسۇس تەشكىل زىيانكەشلىك قىلىشى. يەرشارىدىكى
يىلىدا تارىختا دەپ قىدىرىپ ئىشلىرىمىز ئارىسىغا بولغىنىمىز ئۆزى.
سىلىپ بۇيرۇقىدىن پايدىلىنىپ ئۆز قىدىرىپ ئىشلىرىمىز ئىشتىن قوغلاپ.
بىلەن ئۆز قارا قىدىرىپ ئىشلىرىمىزنى بۇزماقچى.
مىزنى ئۆزى بويىچە دەپ ئەسلەپ ئۆزىمىزدىن قولغا قايتا سالغان
نۇقتىدا قىلدۇق بۇ يىلدا قىلدۇق. بۇ ئۆز شىددەت دەپ
پاسىقا قىدىرىپ ئىشلىرىمىزنى ئۆزىمىز قول مۇدھىش قىلىشقا ئۆزىمىزنى ئالدۇق
ھەم يېشىنىمىزنى قىلىشقا ئالدۇق.

يەرلىك ئىشلىرىمىزنىڭ شىمالىدىن كۆچۈپ. يەرلىك ئىشلىرىمىزنىڭ شىمالىدىن ئۇ
ھەتتا يېڭى سالغان زور سىنا مۇھىم ئاتلارنى، خەنزۇچە،
خەنزۇلارنىڭ شەھەر. يەرلىكلەرنىڭ ئاتلىرىنى قويۇپ خەنزۇلاشتۇرۇ
ئالدۇق.

مەسىلەن. يەڭىشەھەر. (يېڭىشەھەرنى يولى). يەڭىشەھەر بېكىتىش.
(يېڭىشەھەرنى مەنسىتمەسلىك) ھاجىخېبىل. (ھاجىخېبىل يولى)
ھاجىخېبىلدە يېڭىلىقنى (ھاجىخېبىلنى كونا ماسلىق). جوڭشال جى
لو. (جوڭشال جى يولى) باي شىيا تۇرماسلىق دېگەندەك ناھايىتى
كۆپ بولدى. يېڭىشەھەر خەنزۇلارنىڭ شەھەرلىرى نامى بازا قىلىپ

تۇرغان جايى. چاشقىچىيالار خەنزۇلارنىڭ چوڭلاردا رىياسىتىدا مى،
چاشقىچىلار ماۋ زېدۇڭ زامانىدا قىلغان ئۆزگىرىشلەرنى بايى.
8-نچى يىللار ئىچىدە. ماۋ قىزىللىرى ھەمىيىتى قوزغىلاڭ كۆپى.
بۇنىڭدىن مىساللار شەيتىنا توختا تىلغوسىز كۆپ.
يات ئېلىدىكى چەتئەللىك ئۇيغۇرلار بېيجىڭ سىياسىتىدىكى قاتماللار
خەنزۇلار بىلەن تۈگى قالىشتا دۆلەت قىلغان ئىزچىل ئادەملەر.
قىزغىنلارنىڭ تىلى قالپىقىدا كىيىم قالپىقى بىلەن يوشۇرىلىپ
قالدى. مىراسلىرى بۇلاپ قالسا ئادەملەر ئىلىگەن قالپاقنى سىيا
تەسىر بەلگىسى بولمايدۇ. دەپ ئەرلىك. شەھەرلەر ئىشلىتىپ
تۇرالغۇلارغا قىلدۇ. مەخسۇس كۆپلەپ يات ئەللىك خەنزۇلار بىلەن
ئۆتكۈزۈش تورمۇشقا قوشۇلۇپ ياشايدىغان خەنزۇلار تورماقتا بولدى.
بولدى دەپ ئويلايدۇ.

قاتتىق تارىخى نۇقتىسىدىن قارىغاندا ئۇيغۇرلار قەدىمقى تارىخىنى
يازغانلىقىنى ئەپەندىلەر ئۆزگەرتىلمەيدۇ تۇرمۇشقا ماس.
تورمۇشتا ئۇيغۇرلار مىڭ يىللاردىن بىرى تۇتقان تۈرى كىيىم ۋە تەشەككۈل
كۆرۈنمەستىن تورمىلىق قىلىپ دەپ ئالامەتلىك قىلدى
تورمۇش چەكلىمىسى ئۇيغۇرلارنىڭ تۈركىي ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆتۈشۈدۇر.
ھەم يازغان تارىخىدىن ئۇلار تۇرمۇشى بىلەن قوشۇلۇپ تۇرىدۇ.
بۇنىڭدىن مەقسەت ئۇيغۇرلارنىڭ تورمۇشىدا ساقلانغان ئۆتكۈزۈش
ئۆزگىرىشلەر ئىچىدە ھېچقاچان تۈگىمەيدۇ.

ھۆرمەتلىك ئۆزگىرىش بولۇپ. ئۇ مەھەللىدىكىلەر ئۆتمىشىمىز، خەلقىمىزنىڭ
بېشىنى كۆتۈرەلمەيتتى ياكى جېنىنى كۆزلەپ ئۇ دەۋرلەرنى يېزىشقا تۇتۇشقان.
ھەممىمىز تەمدىن. ئەسلىمە قەلەملىرىمىز ئۇ ۋاقىتلاردىنلا. خەتىمىز
ئۆزگىرىپ بىزنىڭ ئۈچۈن ئىسلاھات بۇ يېزىشقا باشلىدى. ھەم خەتىمىز
قوللىنىشقا ئىگە مىدۇ. ئەگەر مىدۇ. بۇنى ھەم بىلمەيمىز. لېكىن
خەتتىن ئىشلەيدىغان ئىشلىتىلگەن مۇخلىسلىرىمىزنىڭ سانى بولغانىدى.
خەتىمىزنىڭ قوللىنىشتىن تەشكىلى ئوخشىمىغان يار.

ئەگەر خەتىمىز قوللىنىشتا ئاما ئىشلىتىلگەن ئىشلىتىپ قالسا. مۇناسىۋەتلىك
مۇخلىسلىرىمىزگە يېتەكچىلىك ئوقۇرمەنلەر بىلەن بىر ھەم سوھبەتتە بولۇشلىرىنى
ئۇمىد قىلىمىز. ئەسلىدىنلا ياتلىشىپ كەتكەن قالغانلىرىمۇ ھەممىمىز
مۇخلىسىمىزچە. ئەدەبىياتنى بىر ئىسلاھات جەھەتتىن بولۇپ
بىز ئۇچىغا كۆتۈرۈلمەي بولۇپ ئەسلا ھەم يا دە مەشغۇلاتىدا
مۇخلىسىمىز. بۇ ئۇزۇندىن مۇخلىسلار ساھەسىدىكى خۇرسەنلىك بولدى.
ھەم ئىسلاھ دۇنياسى بىزدىكى ئەدىبلىرى ئاتالغان جۇغراپىيە تارىخىدا
جەمئىيەتلىرىنىڭ ئۈستۈنلۈكى قالغانلىقى بىزدىكى ھەم مۇستەقىل. مۇخلىس
يازغۇچى مەدەنىيەتنى كۆرسىتىپ تۈرلۈك بولغان ئايرىم بايرىقى قىلىپ
يورۇتتى. مۇشۇ مىللىتىمىزگە ئۈمىد قوشۇلدى.

لېكىن بۇ مەيدانغا يازغۇچىمۇ ھۆكۈمەتكە ئىجتىمائى خەلقىمىزگە ھېچ قانداق
پايدىسى بولمايدۇ. چۈنكى يۇقىرىدا ھۆكۈمەت قالغانلىقى يە دە.
خالىغان يېزىقچىلىق.

ئۆزىمىزنىڭ ئەدەبىياتىنى ساقلاپ ئۆز قولىمىز بىلەن كەلگۈسى
مول ھوسۇلىنى ياراتقاندا ھۆكۈمەت. [illegible]

ياردەمنى ھېچ قاچان نومۇسسىزلارغا بەرمەيدۇ . باشقا يول .
باشقىچە ماللار بىلەن خەلقىمىزگە ياردەم قىلىش بايىدىن تېگىدىغان .
سىزنىڭ سوۋغىتىڭىز قوللىنىلسا ئاساسىدا پايدىسى بولاتتى .
ئىككى ئىسلام جەمئىيىتى ھەققىدە سىزگە باش ساناپ بولدىغان .
ياردەم قىلدىغانلارنى تېز بولسا . بۇ جەمئىيەتنى سىز جۇشۇرسا .
ھەمىشە كۆرۈشۈپ تۇرايلى . ھۆكۈمەت تىلىنى كۆرسەتكەن تىبارلىرى
شەمەس . چۈنكى ھۆكۈمەت كۆزىنىڭ مەلىق قىلالايدىغان بىزگە زىيانسىز
يەردە . كۆرسىتىش نۇقتىسى تەييارلاپ قويغان يەردە .
كۆرسىتىش ئېلان پايدىسى تەكەن دېگەن چۈشەنچە بىلەن
يولغا سالدۇق . شۇڭا نۇقتىنى بۇ ھەپتە كۆرۈشۈپ كەلگەندە
كېيىن مەملىكەتنىڭ ھەممە يەرلىكلىرى . يولشىغا قىلىدىغان تارتىپ
كۆزدىن كۆچۈرۈپ . سىزنىڭ ھەققىڭىزدە سوئاللىرى ھەممە خىزمەتلار
تىلىگە ئىسلام دىنىمىزنى قەدىمىي ئاساسلىرىنى بىلگەنلىرىدىن
قىلىشقا قاتناشتى كۆرۈپ بىرە چارە تەدبىر قوللىنىشا .
خەلقىمىزنىڭ كۆپىنچە پايدىسى بولاتتى .
ھەمىشە كۆرۈشۈپ ئېچىپ مەملىكىتىمىزنىڭ پايدىسى بىلەن توغرا تەرتىپلىرىنى
بولسا تېخىمۇ پايدىسى بولىدۇ .
بولۇپمۇ خوتەن . كاشغەر . چەرچەن . نىيە . ئاقسۇ يېڭى ئىلىدا . چىرچىتا
چاقلىق . كۆرەك بويىچە يۇرتلىرىدا . قەشقەر . چوڭقۇرلۇق . ئەتراپى
٤٠ يىل يەرلىك خەلق ئۈچۈن تەكەنلىك دېگەن باياشات كۆزنى

باغچا تاراتلىق يېزىدىكى كۆمۈر ئوچاقلىرى ، بىرىنچى جالاغ . ئىككىنچى جالاغ

ئۈچىنچى جالاغ . (1- مەيدان 2- مەيدان 3- مەيدان) دەپ .

ئاتالغان يەرلەردىكى گۈزەل يۇرتتىكى تىنچلىقنى بۇزغانلار .

تارقاتقۇزۇپ قويۇپ دەرىجىدە قالغان خەلقىمىزنى . دۆلەت ئاچقان

تارتىپ ئېشىپ . كەلگەن . ئەزىز بېشىمىزدا بىر بولغان بېشىمىزنى

تىنچلىقىمىزنى . مەكتەپ . مال ئوقۇتقۇچى . يەرلىك خەلق يۇرتتا تىنچلىقتا

چىن ئاھلىسىنى . قانچىلىق جاپادىن تارتىپ ئاتىسى قورقماي .

قىلمىسۇن دەپ تۇرۇپ) ئەمگەك كۈچى . تۇغقىنى بۇرۇن قويغان

يۇرتتا ئىشلىگەن تىنچلىق كۆزدە كۆمۈرنى چىقىرىپ . قوشنىمىز خەلقىمىزنى

ئۆستۈرۈش قانچىلىك شۇنچە تىنچلىقنى كۆرۈپ ئەمگەك بولدى .

بۈگۈن ئىشلىگىنىمىز تەلەيلىك . ئەزىز بېشىمىزنى سالامەت

قىلغان ئىشلىگىنىمىز يەرلىكلەر قويسا ئاھالىسى بولۇپ ئۆتتى .

خەلقىمىز ئادىل يولغا قويۇپ قالدى خاتىرجەملىكى بولسا ساقلىنىپ

تۇرۇپ تىنچلىق بىلەن تۇرمۇشنى ئىشلىگىنى ئۈچۈن

ساقلىنىپ تەلەيلىك ساقلىق ھەممىلىرىگە ئۈچۈن تىلەيمىز

ئەپەندىلەرگە ھەممىمىزنى ياخشىلىق سالامەت .

قوشنىمىز ئۆتۈپ تۇرۇپ ئەللىك يەردە جان كۆيدۈرۈپ

بارلىق قوشنىدا ئىشلىگەن سالامەت ئېتىپ ئۈچۈن تۇرۇپ

ھەممە بىلەن ھەممە ياخشى ئىشلىسى .

87 - يىل 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

شرقی ترکستان نینگ خطای استادنی قورتولوب استقلال اعلان قیلغان لیغینینگ ٥٠ یللیق قیزغین لیق بیله ن قوتلاندی .

12.11.1983 شرقی ترکستان نینگ خطای آسارتدنی قورتولوب استقلال اعلان قیلغان لیغینینگ 50 یللیق ایدی . بو مناسبت بیله ن استانبول داکی شرقی ترکستان نشریات مرکزی طرفیدن بیر خاطرلش مراسمی ترتیب بولوندی . بو مراسمگه توتولغان یازغوچی و ترجمان گازیته دسک محررلریدین محترم احمد قباقلی ، ارگون گوزه ، مشهور تاریخ پروفیسورلریدین پروفیسور ابراهیم قفص اوغلی و محمد سرای . مشهور تیل پروفیسورلریدین پروفیسور نجم الدین حاجی امینی اوغلی و پروفیسور نور صابری یوکسه ل باشلیق ترکیه نینگ توتولغان دینی آدم لری ، علم آدم لری و ایشی آدم لری بولوب بولغون لغان ذوات اشتراک قیلدی . مراسم شرقی ترکستان نشرات مرکزی بناسده ترتیب بولوندی .

مراسم قرآن کریم نینگ قرائتی بیله ن باشلدی . قرآن کریم نینگ قرائتی دین صونگره عیسی آلپتکین بولگون مناسبتی بیله ن بیر نطق سوزلدی . آندین کین پروفیسور ابراهیم قفص اوغلی ، پروفیسور نجم الدین حاجی امینی اوغلی ، دوکتور محمد سرای ، ارگون گوزه ، مستجیت اولکوسال ، سید بیللیچ و احمت توموتورک بوگون نینگ اهمیتی نی موضوع قیلغان قیمت لیک نطق لر سوزله دیله ر .

نیازی ییلدرم گنج عثمان اوغلی ، محمد عمر قنات و عبد الحمید افشار طرفیدن شعر لر اوقوندی . مراسم یانا قرآن کریم نینگ قرائتی و ترکستان شهیدلرینینگ روح لریغه دعالرنینگ اوقولوشی بیله ن آیاغلاشتی .

شرقی ترکستان نگ 12.11.1933 تاریخنده
خطای آسا تدین قوردولوب کاشغرده
استقلال اعلان قلغان لغینگ 50 یلی
مناسبتی ایله 12.11.1983 تاریخنده‌عیسی
آلپتکین طرفندن ترکیه مطبوعاتی‌گه تاپشلغان
و ترکیه مطبوعاتیدا نشرلوب چققان
بیان نامه بسنگ متنی نگ اویغورچه ترجمه
سی.
ترجمه قلغان:
محمد عمر قنات.

بیوك ترك ملیتی

اسلام دنیاسی

حر انسانلیق عالمی !

بوگون ، شرقی ترکستان نینگ چین اسارتیدین قوتولوب استقلال اعلان اتکه نلیگینینگ و بیوك اجدادیغه اوخشاش اسارت قبول اتمه یدیغان بیرملت بولغانلیغنی بتون دنیاغا جاکالیغانلیغنینگ ترك نینگ ملی تاریخ بولغان کوك بایراقینینگ ته کری تاغلیری اوستینده لپیلده شکه باشلیغانلیغینینگ 50 - ییللیغی دور .

شرقی ترکستانغه واقع بولغان ایکینچی چین استیلاسیدین 85 ییل اوتکه ندین کیین بو، استیلا دورسینده میدانغا کلگه ن وکوب قانلیق شکللرده باستورولغان ملی انقلابلا رنینگ 7 - نچیسی 1931 - مارت 3 - تاریخنده شرقی ترکستان نینگ شرقی طرفینده یه رآلغان و چین بیله ن هم حدود بولغان قمول ولایتیدین حاجی خواجه نیاز اسمیدیکی برملی قهرمانیمز نینگ یول باشچیلیغیدا هیچ بیرملت و دولتدین یاردم آلمای یالغوز کالته ك و جش تیماق کوچی ایله حتا روسلار نینگ تعلماتی بیله ن حزیل خورشنامیز تاشقی مونغولستان نینگ یاردم ایتماك طلبی رد ایتب وجودقا کلدی .

بوملی انقلاب 1933 - ییلیگه قدر بتون شرقی ترکستانغا جایلدی .

شریف خان نینگ یول باشچلیغیده آلتای ولایتینده ، موصول ، مقصود ، محمود محیطی قاداشلر نینگ یول باشچلیغیده تورفاندا ،

حافیض بیك نینگ یول باشچلیغیده قاراشهر ولایتینده .

تیمور بیك نینگ یول باشچلیغیده آقسو ولایتینده .

تیمور بیك و عثمان بیك لر نینگ یول باشچلیغیده کاشغر ولایتینده .

محمد امین بغرا بیك نینگ یول باشچلیغیده ختن و یارکند ملی انقلابلری بولدی .

نتیجه ده ایلی و اورومچی ولایتلریگه قاراشلیق بیر قانچه ناحیه تیشید ابتون شرقی ترکستان قانلیق چین استیلاسیدین و آساریتیدین قوتولدی . و بو مقدس ترك تومرا قلری، شوونیست مغرور ، غدار ، حیله کار ظالم خطایلاردین تازیلاندی .

شرقی ترکستاننینگ تاریخی و ملی مرکزی بولغان باغریده قارا قانلیق دولت نینگ قورغوچیسی

سابوق بغراخاننینگ، ترك گه شان و شرف قازاندورغان «دیوان لوغة ترك» نینگ
معلفی، ترکولوجی نینگ محمود کاشغری حضرتلرینینگ، و ترکستاننینگ شاه نامه سی بولغان
«قوتادغو بیلیك» نینگ معلفی یوسف خاص حاجب حضرتلرینینگ مبارك جبرلیرینی ساقلاغان
کاشغرنی مرکز قیلغان حالدا «شرقی ترکستان اسلام جمهوریتی» اسمینده بیر دولت قورولدی.
1933 ـ ییلی قاسیم نینگ 12 . کونی .

تمولدا چیققان انقلاب نینگ باشلیغی حاجی خواجه نیاز رئیس جمهورلیققه، و شرقی ترکستان نینگ
منور دینی عالملریدین بولغان و ترکیه ده بیر مدت تورغان ثابت داملا عبد الباقی باش وزیرلیققه تعیین بولدی.
استقلال مراسمیغه ترکیه دین کلگه ن (بیر ریوایه تکه قاریغاندا آتاتورك نینگ امری بیلن یبه ریلگن)
دوکتور مصطفی کنتلی، احمد توفیق پاشا، محمود نه دیم، و کیله ره ك زاتلار هم قاتیلدی.
و شرقی ترکستان اسلام جمهوریتی ارکانینی ترکیه نامیدین تبریکلیدی.

حکومت نشئونسیت لیق مسیونیرلر طرفیدین کاشغرده قورولغان مطبعه ده «ارکین ترکستان»
ییگی حیات، استقلال قاتارلیق مجمعه و گازیته لر چیقاردی.

عینی زماندا دوکتور مصطفی کنتلینی شرقی ترکستان نینگ تمثالچیسی تعیین ایتیب هندستانغه
یبه ریلدی. وظیفه سی: باشتا قرداش ترکیه نی آساس قیلغان حالدا، خوشنا و دنیادیکی
دولتلرنینگ ییگی قورولغان بو ترك دولتنی رسمیه تکه تونوشنی قولغا کلتورمك. و بو ییگی
ترك دولتنینگ آیاقتا تورالیشی اوچون مالیی و عسکری یاردم تاپماق ایدی.

مصطفی کنتلی هندستانغه کیله رکن مس، آتاتورك گه «دوکتور یاپراقدین آل یاپراققا سلام»
دیب باشلیغان بیر تلگراف یوللادی.

شرقی ترکستان نینگ قوتولوش حرکتیگه یاردم قیلماق بهانه سی بیله ن چین نینگ غرب قسمیدا یه ر-
آلغان گانسو ایالتیدین ماجونگ یی اسمینده بیر چینلیق مسلمان گنرال شرقی ترکستانغا ـ
کلدی. و اوردوچینی محاصره قیلدی. شرقی ترکستان عسکری اشلاری باشقورغوچیسی ظالم
غدار، حریص بیر انسان بولغان شینگ ـ شی ـ سه ی روسلاردین یاردم استیدی.
شرقی ترکستان سماليريدا آی یولتوزلوق حیلالنینگ یه لپولده پ تورنشیدین اتاین
اندیشیگه چوشکه ن روسلار و تونگانلار ظلوم حیله نه بیر اتحاد بیله ن غفلت اویقوسیدا
اوخلوتوب موسته مليکه قيليوالغان 100 مليونلوق تورکنینگ شرقی ترکستانینی ایتیلغان

استقلال مارشنينڭ صداسي بيلەن اويغونوب، آي - يولتوزلوق بايراقني كوروب قالغانليغي
اوچون گنرال شنىڭ - شي - سەي دين كوپ امتيازلار ايليب شرقي تركستانغه ايكي قولغين
قيزيل عسكر كيرگوزدي. اورومچي شهريني محاصرە دين قوتقاردي ملي انقلابني باستوردي.

د قورولغان يېڭى دولتني يوق قيليب بتون شرقي تركستانغه تماماً حاكم بولدي.

آستا - آستا خواجه نياز حاجي و ثابت داملا عبدالباقي باشليق 300000 كيشيني
زيندانلارغا آتتي. بو، وطن پرور مجاهدلارني قيناماق اوچون 42 تورلوك قيناش
د اشلتجه اوسولي اشلەتتي. همده 82 تورليك اولتوروش اوسولي بيلەن بو وطن
پرور ملتچي مجاهدلردين 100000 ني شهيد اتتي.

1933 - يىلي دا باشلانغان بو، استيلا حركتي اسىم و رژيم تيگيشتوروب حاضرغيچه
دول شكلي بيلەن دوام قيليب كلمەكتە.

بو انصافسيز استيلا و انسانلقغه امپرياليست تجاوزلرنىڭ توختيتيلميسي
اوچون شرقي تركستاننىڭ مسلمان تركلري عزيز تركيه مز باشليق اسلام دنياسيدين
و دور انسانلقيغ عالميدين عاجل و تعصبلرنىڭ تەشەببوسى و ياردم كوتمەكتە.

بوندين 50 ييل مقدم كاشغرده قورولغان، عيني زماندا آخشاملقيغ بير مراسم بيلەن تورلار زنجا
استقلال كونينىڭ خاطرەسي قيليب شرقي تركستان ملي اوردوسنىڭ و اوقوغوچيلرنىڭ يارلقدين
اوقتيليرنده كوتورگنگي روح - چارلقليق آوازي بيلەن ايتلغان ملي مارشيني توندە تقدم
ن

"قورتولوشى"

قورتولوشى يولينده سوزينك، آقدى بيزنڭ قانيميز
سن اوچون اي يورتيميز بولسون فدا بو جانيميز
قان كيچيب هم جان بيريب آخير قوتولدوردوق سني
قلب حيزده قوتقوزيشقه بار ايدي ايمانيميز
يارني همدم بولدي بيزنڭ همتيميز سن اوچون
دنياني سورغان ايدي همت بيلەن اجداديميز

یورتیمیز بیز یوز کورینگ نی قان ایله پاکیز لیدوق
ایمدی هیچ کیرلدت میگه یمیز جونکی ترولدور نامیمیز

آتیلا، چنگیز تیمور دنیانی تیترتگان ایدی
جان بیریب نام آلمیز بیز اولانگ اولادبیز

جقدی جان هم آقدی قان دشمن دین بولدی آل آمان
یاشاسون هیچ اولمیسون یارالسون استقبالیمیز

شرقی ترکستان دا وجولتون تورک دنیاسنده ابدی استقلال یولتوزینک منگو گیجه بارلمسی تیله‌پ، عزیز تورکیه جمهورتینک ابدگه قدر پایدار قالمسی جناب الله دین نیاز قلمین.

عیسی آلپتکین شرقی ترکستان حکومتی
سابق گنرل سکرتری.

(ماقالىنىڭ ئۇيغۇرچىسى)

«قۇتادغۇ - بىلىك» داستانىدىكى دىراماتىك ئالاھىدىلىكلەر توغرىسىدا مولاھىزە

قۇتلۇق قادىر

ئۇزاق مەدەنىيەت تارىخىغا ئىگە ئۇيغۇر خەلقى، ئۇز تارىخىدا ياراتقان پارلاق ئەدەبىي يادىكارلىقلىرى بىلەن دۇنيانىڭ ئەدەبىيات غەزىنىسىگە ئۇچمەس تۆھپىلەرنى قوشتى. ئاشۇ تۆھپىلەر ئىچىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئىسلامىيەتنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىنكى يازما ئەدەبىياتدىن ھازىرغىچە زامانىمىزغا يېتىپ كەلگەن تۇنجى بەدىئى ئەسەر «قۇتادغۇ بىلىك» ئۇزىنىڭ قەدىملىكى، تارىخى ماتېرىياللىرىنىڭ موللىقى پىكرىنىڭ چوڭقۇرلىقى، تىلىنىڭ روشەنلىكى بىلەن دۇنيا مەدەنىيەت تارىخىدا ئالاھىدە ئۇرۇن تۇتىدۇ.

شۇنداقلا ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخىدىمۇ زور قىممەتكە ئىگە.

ئۇلۇغ پەيلاسوپ يۈسۈپ خاس ھاجىپ ۋە ئۇنىڭ ئولمەس ئەسىرى «قۇتادغۇ - بىلىك» بولسا ناھايىتىمۇ زور تېما.

بۇ تېمىنى پەقەت بىر پارچە ماقالا يېزىش بىلەنلا يورۇتۇپ بېرىش مۇمكىن ئەمەس. ھازىرچە مەن پەقەت «قۇتادغۇ بىلىك» داستانىدىكى دىراملىق ئالاھىدىلىكلەر ھەققىدىكى باشلانغۇچ مولاھىزەمنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەنلا چەكلىنىمەن.

ھەممىمىزگە مەلۇمكى «قۇتادغۇ بىلىك» نىڭ 13 مىڭ 290 مىسرالىق شېئرىي تىل ۋەقەلىكلەر سىزىقى بويلاپ قاتناشقان پېرسوناژلارنىڭ سانى توققۇز كىشى. ئۇلاردىن «كۈن تۇغدى - ئىلىك» قانۇن-ئادالەتكە مەسئۇل قىلىنغان شەخس، «ئاي تولدى» بەخت سائادەت ياكى دۆلەتنىڭ مەسئۇلى. «ئۆگدۈلمىش» بىلىمنىڭ ۋە ئەقىلنىڭ مەسئۇلى «ئودغۇرمىش» ئاقىۋەت ۋە قانائەتنىڭ مەسئۇلى تىن ئىبارەت تۆت شاخس بولۇپ يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئوتتۇرىغا قويۇپ ئىستقان ئىجتمائى

كوزقاراشلارنىڭ ئاساسى نېگىزى. قالغان بەش نەپىرى بولسا ياردەمچى
شەخسلەر بولۇپ ئۇلار ۋەقەلىكنى تولۇقلىغۇچىلاردۇر. ئۇلارنىڭ بىرىنچى
سى پايتەخت شەھىرىدە موسىپىر ئايتولدىنىڭ بىرىنچى بولۇپ تونۇشقان
كىشى ئاق نىيەتلىك كۈسۈمۈش بولۇپ ئۇ ئايتولدىنىڭ مەقسىتىگە باي
دانىشمەن كىشى ئىكەنلىكىنى ئوردا ھاجىپقا تونۇشتۇرغۇچى.
ئىككىنچىسى بىلىملىك ئايتولدىنىڭ بۇ شەھەرگە كەلگەنلىكىنى كۆنتۇغدى
ئىلىگ خانغا تونۇشتۇرغۇچى ئىسمى ئېيتىلمىغان تۇزكۆگۈل ئوردا
ھاجىپى. ئۈچىنچى قوماررو تامىلىق خىزمەتچى بوۋاي - ئودغۇرمىشنىڭ
مۇرىتى. تۆتىنچىسى ئىسمى نامەلۇم ئات باقار يىگىت. بەشىنچىسى
ئىسمى ئېيتىلمىغان ياش خىزمەتچى.
«قوتادغۇ بىلىگ» ئالدىنقى تۆت شەخس ئادەتتىكى ئەدەبى ئەسەرلەردە
ئۇچرايدىغان بەدى قەھرىمانلارنى بولماستىن بەلكى تارىخ ھادىسە،
ۋە مەلۇم ئۇقۇملارغا ۋەكىللىك قىلىدىغان سىمۋوللار ۋە كېيىنكىلىرى
بولسا پۈتۈن ۋەقەلىكنى راۋاجلاندۇرغۇچىلاردۇر.
ئولۇغ ئالىم يۈسۈپ خاس ھاجىپ ئۆزىنىڭ ئىجتىمائى، ئىقتىسادى ۋە
تەبىئەت كوزقاراشلىرىنىڭ يەكۈنى بولغان ئىلمى چۈشەنچە ۋە مەلۇم
نەزەرىيە سىستېمىلىرىنى كوزنى قاماشتۇرغۇدەك يۇقۇرى بەدى ماھارەتكە
ئىگە دىراممىتىك پېرسوناژلارنىڭ مۇنازىرىسى ئۇسۇلىدا پۈتۈن
داستاننىڭ مەزمۇنىنى بايان قىلغان. بەگۈلۈك بىر دۇنيا قاراش، بىر
قاتار پەلسەپىۋى سىياسى چۈشەنچىلەرنى ئەدەبىياتنىڭ مۇنداق ئىخچام
سىيۇژىتلىنىيەسى ۋە سىمۋوللۇق «مەنىۋى» شەخسلەر ئارقىلىق
بايان قىلىش ئاشۇ كۈنگىچە دۇنيا ئەدەبىيات تارىخىدا كەم كورۇلگەن
ھادىسە ئىدى.
گەرچە قەدىمقى زامان مۇتەپەككۇرلىرىنىڭ بەزىلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئىلمى
پەلسەپىۋى كوز قاراشلىرىنى سوئال - جاۋاپ ياكى دىئالوگ ۋاستىسى
بىلەن بايان قىلىش ئۇسۇلىنى قوللانغان بولسىمۇ لېكىن ئۇلارنىڭ
قوللانغان ئۇسۇللىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ ھەر بىر ئۇقۇملار
تۈركۈمىدىن ئۆزكۆز قارشى ئۈچۈن بىر شەخسنىڭ نامىنى مەسئۇل قىلىپ